

Kafkasya, Orta Asya ve Türkiye

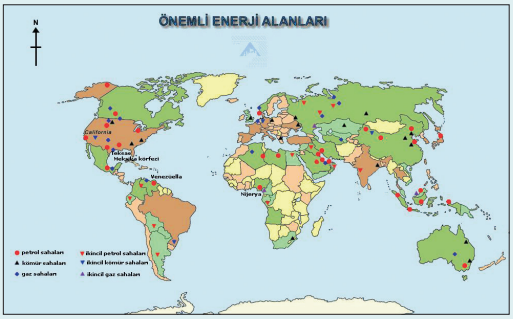
TOBB ETÜ Dış Ticaret Topluluğu
Orta Asya Araştırmaları Grubu
Cem Korkut - İktisat İkinci Sınıf
Nurullah Ekmekçi
İşletme İkinci Sınıf
İhsan Erkan Ağaoğlu
İşletme İkinci Sınıf

BTC boru hattı dünyanın birçok ülkesini ciddî bir biçimde etkilemektedir ancak en fazla tesir, bölgede bulunan ve enerji üretimi konusunda bizzat çalışmaları olan ülkeler üzerinde olmaktadır. Bu bölge tıpkı Ortadoğu gibi son derece karışık ve karmaşık bir bölge olduğundan, Kafkasya ile ilgili öngörülerde bulunmak son derece zor ve riskli bir hal almaktadır.

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasının ardından birliğin güneyinde yer alan coğrafyada Türkiye'yi yakından ilgilendiren değişimler yaşanmıştır. Etnik, kültürel ve tarihsel yönlerden Türk Halkı ile pek çok ortak özelliğe sahip eski Sovyet halkları bağımsızlıklarını ilan etmiş ve Orta Asya bölgesinde bağımsız cumhuriyetler olarak belirmişlerdir. Böylece, Sovyet rejiminin yönetiminde sadece Türkiye ile değil diğer tüm Müslüman uluslarla da sosyal, siyasal ve iktisadi ilişkilerini kesmek durumunda kalan eski Sovyet Cumhuriyetleri Türkiye ile çok yönlü ilişkileri başlatma fırsatı bulmuşlardır. Öte yandan Soğuk Savaş döneminde özellikle coğrafi yakınlık nedeni ile Sovyetlerin yayılmacı politikasının tehlikesini derinden hisseden ve bu nedenle Sovyetlerin egemenliği altında bulunan Müslüman Orta Asya uluslarına yaklaşmaya çekinen Türkiye, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin kapladığı bölgenin tümünde yaşanan coğrafi, siyasal ve ekonomik değişimin ardından ayrı birer bağımsız devlet olarak varlık göstermeye başlayan Orta Asya cumhuriyetleri ile geçmişi telafi etmek istercesine yoğun ilişkiler kurmaya başlamıştır. Serbest piyasa ekonomisi modelini benimseyen bu devletlere bu konuda sahip olduğu tüm tecrübesini aktarmaya ve paylaşmaya çaba göstererek ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesi için pek çok ikili anlaşma yapmıştır.

DOĞU BATI ENERJİ KORİDORU

Türkiye enerji ihtiyacının bir kısmını çeşitli yeraltı zenginliklerine sahip bu devletlerden sağlamaktadır. Son yılların en büyük projelerinden biri olan Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı aynı zamanda stratejik

bir öneme de sahiptir. Bilindiği üzere Azerbaycan bütçesindeki toplam gelirin yaklaşık olarak yüzde 50'si petrol ihracından gelmektedir. Azerbaycan'ın toplam ihracatının yüzde 90'ı da petrol ve doğalgazdan oluşmaktadır. Petrol ve doğalgaza bu denli bağlı bir ülke için, bu ürünleri taşıyacak boru hatları da son derece önemli. Azerbaycan'ın Ermenistan'la yaşadığı problemler yüzünden, Bakü-Ceyhan boru hattının güzergâhı Gürcistan üzerinden geçerek uzamış ve toplamda 1760 kilometreyi bulmuştur. BTC boru hattı dünyanın birçok ülkesini ciddî bir biçimde etkilemektedir ancak en fazla tesir, bölgede bulunan ve enerji üretimi konusunda bizzat çalışmaları olan ülkeler üzerinde olmaktadır. Bu bölge tıpkı Ortadoğu gibi son derece karışık ve karmaşık bir bölge olduğundan, Kafkasya ile ilgili öngörülerde bulunmak son derece zor ve riskli bir hal almaktadır. Kafkasya'da ABD stratejisi Orta Asya planlarından farklılık göstermekle beraber. Kafkasya'nın en zengin petrol yatakları siyasi ve ekonomik istikrar açısından bölgenin en güçlü devleti Rusya'nın sınırlarında yer alması da üzerinde durulması gereken bir konudur. ABD, Rusya'dan aldığı petrolü ikame edebileceği yeni kaynaklar bulmadığı sürece bölgede güç dengelerinin belirlenmesinde önemli bir faktör olmaya devam edecektir.

TÜRKİYE'NİN 2009 YILI VE SONRASI İÇİN ORTA ASYA POLİTİKASI

Türkiye'nin yeni yılda yapması gereken, değer-

lendiremediği fırsatları şansa çevirmek olmalıdır. Kendisiyle işbirliğine hazır olan Türk devletlerine örnek olan Türkiye, Rusya gibi bu ülkeleri yönetmek yerine karşılıklı eşit statüde anlaşmalara girdiği takdirde bu ülkeleri daha iyi anlamış olacaktır. Yeni bin yılın başından beri yürütülmekte olan dış politikada "sıfır problem yaklaşımı" ile Türkiye, Ermenistan hariç yıllardır kavgalı olduğu devletlerle yeniden ekonomik ve politik ilişkilerini kurarak etrafında bir istikrar kuşağı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu da Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini arttırırken, aynı zamanda uluslararası arenada da kabul gören bir bölgesel güç olmasının önünü açmaktadır. Bu çerçevede, 2009-2010 yıllarında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin geçici üyeliğine seçilen Türkiye'nin hem bölgede hem de küresel anlamda daha etkin bir rol oynaması beklenmektedir. Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu gibi istikrarın bir türlü yakalanamadığı üç bölgenin arasında yer alan Türkiye'nin buralardaki sıkıntılardan bağımsız olarak hareket etmesi veya yokmuş gibi davranması yukarıda belirtilenler açısından ele alındığında pek de mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, 1990'lardan bu yana hem Balkanlarda hem de Kafkaslarda ortaya çıkan krizlerde çözüm arayışında taraf olan ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

Bu aşamada jeopolitik veriler eşliğinde ekonomik ilişkileri ve ticareti değerlendirmek daha doğru veriler sağlanması açısından faydalı olacaktır. Dünyanın

kalbi denilen bu coğrafyada, Türkiye ekonominin önem kazandığı bu dönemde karşılıklı ekonomik işbirlikleriyle bölgede söz sahibi olmalıdır. Diğer taraftan, üzerinde durulması gereken bir başka konu ise taşımacılıktır. Hızlı, güvenli ve ucuz taşımacılık, üretimin dünya pazarlarına etkin bir biçimde ulaştırılmasının temel koşuludur. Bu konuda özellikle demir yolu taşımacılığı önem arz etmektedir. Bu amaçla, İstanbul-Almatı demiryolu hattının tanıtımı ve teşvik edilmesi için 2005 yılından itibaren "İpek yolu Fuar Treni Projesi" ile birlikte, bu konuda somut adımlar atılmıştır. Kars-Tiflis Demir Yolu Projesi'nin de hayata geçirilmesi ile birlikte, Türkiye-Kafkasya-Orta Asya güzergâhında demir yolu ile kesintisiz taşıma imkânına kavuşulacak, aynı zamanda Asya'nın Avrupa ile demir yolu bağlantısı da sağlanacaktır.

TÜRKİYE'NİN ORTA ASYA CUMHURİYETLERİ İLE DIŞ TİCARETİ

Dört milyon metrekare yüzölçümü ve altmış milyon nüfusa sahip olan Türk Cumhuriyetleri, 83 milyar dolar tutarındaki GSMH'si, yaklaşık 74 milyar dolar tutarındaki dış ticaret hacmi ve yıllık ortalama yüzde

Türkiye'nin, Türk Cumhuriyetlerine yönelik olarak geliştirdiği ticari ve ekonomik işbirliği stratejisi, sahip olunan kaynakların ortak fayda temelinde kullanılacağı politikaların oluşturulması ve üretim-paylaşım stratejileri geliştirilerek rekabet ortamından çok boyutlu işbirliği temelinde ortaklıklar kurulması sürecine geçişin sağlanması önemlidir.

Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleri ile Dış Ticareti (Milyon ABD Doları)

ÜLKE	İTHALAT	İHRACAT	HACİM
Azerbaycan	332,6	691,91.024,5	
Kazakistan	965,7	694,2	1.659,9
Türkmenistan	187,1	281,2	468,3
Özbekistan	396,5	175,8	572,3
Tacikistan	118,4	71,5	189,9
Kırgızistan	27,4	130,4	157,8
Toplam	2.027,7	2.045,0	4.072,7
Dünya	137.449,0	85.309,0	222.758,0

Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan gibi petrol ve doğal gaz ihracatçısı ülkelerde yüzde onlara varan ekonomik büyüme kaydedilmiştir.

8-10 düzeyinde gerçekleşen büyüme hızı ile dünya ticareti için cazibe merkezi olma yolunda ilerlemektedir. Dünya petrol rezervlerinin yüzde dördü ile doğal gaz rezervlerinin yüzde beşinin Türk Cumhuriyetlerinde bulunması ve bölgeye son 15 yıl içinde çeşitli sektörlerde 39 milyar dolara yakın doğrudan yabancı sermaye akışı gerçekleşmesi, bölgenin ekonomik olduğu kadar stratejik önemini de ortaya koymaktadır. Bölgenin refahı büyük ölçüde enerji kaynaklarının nasıl değerlendirileceğine bağlıdır. Bu kaynaklardan en iyi şekilde yararlanarak, bölge içi ticaret ve yatırımların canlandırılması, böylece bölge ülkelerinin ekonomilerinin güçlendirilmesi ve halen sadece doğal kaynaklara dayalı olan ekonomik yapının çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin bölge, dünyanın belki de en kaliteli pamuğunu üretmesine rağmen, Türkiye dışında henüz tekstil sanayi alanında ciddi bir atılım gerçekleştirememiştir.

Bölge ülkeleri enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve dünya pazarlarına ulaştırılması yönünde ciddi ilerleme kaydetmiştir. Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan gibi petrol ve doğal gaz ihracatçısı ülkelerde yüzde onlara varan ekonomik büyüme kaydedilmiştir. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol ve Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz hatlarının yanı sıra, Çin doğrultusundaki bazı projelerin de hayata geçirilmesiyle bu büyüme süreci daha da güçlenecektir. Bu noktada, Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında yeni

işbirliği modellerinin hayata geçirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Zira güçlü bir dalga şeklinde dünyayı saran küreselleşme hareketi, uluslararası rekabette ayakta durmanın önkoşulu olarak bölgeselleşme çabalarını ön plana çıkarmış; Afrika'da, Uzak Doğu'da, Avrupa'da ve Amerika'da bölgesel işbirliği modellerine ağırlık verilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu çerçevede siyasi, kültürel ve ekonomik yakınlığın getirdiği avantaj da dikkate alındığında Türk Devletleri arasında benzeri bir oluşuma gidilmesinin zaruri olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye ve diğer Türk Cumhuriyetleri arasında bir ekonomik entegrasyonun altyapısını oluşturmak öncelikli hedefimiz olmalıdır. Birbirlerini tamamlayan ekonomilere sahip olan bu ülke grubu hâlihazırda gösterdikleri performansı, birlikte hareket ederek çok daha üst seviyelere taşıyacaklardır.

Bu gerçekten hareketle Türkiye'nin, Türk Cumhuriyetlerine yönelik olarak geliştirdiği ticari ve ekonomik işbirliği stratejisi, sahip olunan kaynakların ortak fayda temelinde kullanılacağı politikaların oluşturulması ve üretim-paylaşım stratejileri geliştirilerek rekabet ortamından çok boyutlu işbirliği temelinde ortaklıklar kurulması sürecine geçişin sağlanmasıdır.

Bu çerçevede Türk Devletleri arasındaki işbirliğinin temel çıkış noktasının hidrokarbon kaynaklarının üretimi ve dünya piyasalarına pazarlanması, serbest ticaret bölgeleri oluşturulması, ticaretteki tarife dışı engellerin kaldırılması, ortak yatırım programları oluşturulması, ortak tahkim mekanizması kurulması; KOBİ'ler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi suretiyle orta vadede mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayacak bir bütünleşme modelinin hayata geçirilmesi olmalıdır. Üretim faktörleri ile birlikte insan gücünün de birleştirildiği bir Türk Devletleri ortak platformu, Türk Dünyası'nın uluslararası politika ve ekonomi sahnesinde başat güçlerden biri olmasını sağlayacak ve Doğu ile Batı arasındaki medeniyetler uzlaşması çalışmalarına yardımcı olacaktır.